

GUIA D'AUDICIÓ

Cavalleria Rusticana de Mascagni i *I Pagliacci* de Leoncavallo

Cavalleria i Pagliacci,
Julià Pascual, 2018, per a l'AAOG

Parlem aquí de dues obres que se solen interpretar juntes per la seva curta duració. S'aparellen sovint donat que són considerades les dues òperes fundacionals del que va ser un intens moviment, encara que breu, en òpera: el **verisme**. Aquest corrent partia del moviment literari realista italià, que a la seva vegada s'havia inspirat en el *naturalisme*

francès. Amb l'etiqueta, sempre relativa, de *verisme* ens referim als nous compositors que als voltants de l'última dècada del segle XIX van procurar oferir un nou estil operístic que substituís el llegat de Verdi, que per motius d'edat arribava al final del seu regnat, i a la vegada oferir una alternativa al wagnerianisme.

Pietro Mascagni amb *Cavalleria Rusticana* (1890) composà la primera òpera considerada plenament del *verisme*, difosa gràcies als concursos d'òperes d'un acte que va promoure l'editorial Sonzogno. Leoncavallo al cap de poc temps, imitant la fórmula de l'èxit de Mascagni, creà *I Pagliacci* (1892) també per a presentar-se a concurs. Leoncavallo va fer una obra un xic més evolucionada, donant major continuïtat a la narració i una orquestració més densa i, a més, va fer recitar un pròleg justificatiu de l'obra que es considera el *manifest artístic* més propi del *verisme*.

	<i>Cavalleria</i>	<i>Pagliacci</i>
Actes	1	2
Libret	Giovanni Targioni-Tozzetti i Guido Menasci	Leoncavallo mateix
Font literària	Un conte homònim de Giovanni Verga	L'autor deia inspirar-se en un fet real.
Estrena absoluta	17-V-1890 al T. Constanzi (Roma)	21-V-1892 al T. Dal Verme (Milà)
Estrena a Catalunya	9-V-1991 al Liceu	25-I-1895 al Liceu
Estrena a Girona	26-X-1897 al Teatre Municipal (aleshores T. Principal)	5-XI-1899 al T. Municipal (Principal)

ELS PERSONATGES *Cavalleria rusticana*

Lucia
(Mezzo)
Mare de Turiddu

Santuzza
(Soprano dramàtica - o Mezzo-)
Xicota de Turiddu

Turiddu
(Tenor)
Xicot de Lola però que estima Lola

Lola
(Mezzo)
Esposa d'Alfio i amant de Turiddu

Alfio
(Baríton dramàtic)
Carreter, espòs de Lola

ELS PERSONATGES *Pagliacci*

Silvio
(Baríton)
Un vilatà amant de Nedda

Nedda [Colombina]
(Soprano)
Esposa de Canio. Vol marxar amb Silvio

Canio [Pagliaccio]
(Tenor)
Director del circ i marit de Nedda

Tonio [Taddeo]
(Baríton)
Esgarrat i ressentit. Desitja Nedda

Beppe [Arlequino]
(Tenor)
Actor jove de la companyia

GUIÓ, EN ESQUEMA, de **CAVALLERIA RUSTICANA** (Tota ▶ ▶)

ACCÉS	Què	Qui	Fragment	Comentaris	Aspectes musicals
▶▶	PRELUDI	Orquestra	A partir d'aquest la brevetats dels preludis serà típica de les òperes veristes. Presenta alguns dels temes que sentirem,		Intercala moments de tensió amb altres de descriptius.
▶▶	PREVI: ÀRIA: Siciliana	Turiddu	O Lola ch'hai di latti la cammisa. [Oh, Lola, que tens la camisa blanca com la llet]	A teló baixat. Únic moment en què s'utilitza el dialecte popular de Sicília. Canta el seu amor per Lola, per la que estaria disposat a morir.	A ritme de siciliana . Com és típic en temes amorosos hi ha un acompanyament destacat de l'arpa.
▶▶	Escena 1 COR	COR: dones, després - homes	Glia ranci olezzano. [Els tarongers perfumats dels verds marges]	És el cor d'introducció. Els camperols celebren que descansaran del dur treball	El cant té un to festiu, alternant-se homes i dones. Se sent el so de les campanes, propi de la Pasqua
▶▶	Escena 2 ESCENA	Santuzza i Lucia	Dite, mamma Lucia / Sei tu? Che vuoi? [Ets tu? Què vols?]	Santuzza està angoixada perquè es tem la infidelitat de Turiddu. També explica a Lucia que l'han excomunicada.	Després d'una introducció orquestral Santuzza inicia un plany que va guanyant en tensió. Lucia es limita a fer d'interlocutora
▶▶	Escena 3 ÀRIA	Alfio i COR	Il cavallo scalpita. [El cavall piafa]	El carreter canta fent petar el fuet la satisfacció pel retorn i per la fidelitat (suposada) de la seva dona	Amb acompanyament del cor. La música accentua el caire rústic del personatge.
▶▶	ESCENA / i PREGÀRIA	Lucia i Alfio / COR	Beato voi, compar Alfio, che siete. / Innegiamo, il signor non è morto. [Lloem, el Senyor no és mort!]	Després d'una conversa, se senten els cants des de l'interior de l'església	El cant religiós s'inicia amb l'orgue. Segueix el cor, entonant el "Regina Coeli", primer a capella i després amb l'orquestra, tot en <i>crescendo</i> ..
▶▶	Escena 4 ESCENA / i ÀRIA (ROMANÇA)	Lucia i Santuzza / Santuzza	Perché m'hai fatto segno di tacere? / Voi lo sapete, o mamma [Vos ho sabeu, oh mamma]	És el gran moment de Santuzza. Ella se sent abandonada per Turiddu. És una peça que requereix gran emotivitat. Hi ha 2 frases culminants: "l'ama" i "io piango".	"Voi lo sapete" és un racconto (resum retrospectiu) a manera de romança. El dramatisme va pujant,
▶▶	Escena 5 ESCENA- DUET	Santuzza i Turiddu	Tu qui, Santuzza? / Qui t'aspettavo. [Tu aquí, Santuzza? / Aquí t'esperava]	Ella li tira en cara les mentides i ell de primer vol enganyar-la (un hipòcrita Santuzza <i>credimi</i>) i es va enutjant progressivament.	Ell intenta enganyar amb un cant inicialment líric però es van imposant els tons dramàtics.
▶▶	Escena 6 STOR- NELLO DE LOLA	Turiddu, Santuzza + Lola	Fior di giaggiolo. [Flor de lliri]	Lola arriba cantant una cançoneta (<i>stormello</i>): "Fior di giaggio". L'aparició de Lola provoca incomoditat en Turiddu i rivalitat entre les noies.	Lola arriba cantant una cançó popular, breu, de caire alegre que expressa la frivolitat de la noia.
▶▶	Escena 7 DUET	Turiddu i Santuzza	Ah! Lo vedi, che hai tu detto...? [Ah, ho veus què has dit?]	L'altívesa de Lola ha enfurismat Santuzza. Ara la tensió de parella augmenta. Aquí ens trobem amb un maltractador i una maltractada: drama intemporal Finalment ell llença per terra a la noia, que el maleeix: "A te la mala Pasqua".	Ella comença amb uns precés de gran lirisme. Aquí apreciem bé la manera verista de cantar, amb introducció de plans, gemecs i crits. Amb moments de gran bellesa.
▶▶	Escena 8 DUET	Santuzza i Alfio	Oh! Il signore vi manda compar Alfio. [Oh! El Senyor us envia, compare Alfio]	Santuzza, despitada, revela a Alfio les infidelitats de la seva esposa amb Turiddu	L'orquestra subratllarà l'ira (retinguda) del marit despitat. Hi haurà moments bells en el duet.
▶▶	INTER- MEZZO	Orquestra	Cèlebre <i>Intermezzo</i> simfònic. Té la funció de remarcar el clímax abans que es precipitin els esdeveniments. A partir d'aquí les òperes veristes incorporaran un <i>intermezzo</i> .	La música és la d'un <i>Ave Maria</i> que Mascagni va compondre quan tenia 16 anys. Amb paper important de l'arpa.	
▶▶	Escena 9 ESCENA amb COR i BRINDIS	COR, Lola i Turiddu	A casa, a casa, amici / Viva il vino spumeggiante. [Visca el vi escumegjant]	La gent surt de l'ofici religiós. Turiddu afalagarà Lola i acabarà proposant un brindis. És el moment de distensió abans de la tempesta.	El brindis és una peça de força del tenor. El cor repetirà l'exposició del protagonista.
▶▶	Escena 10 ESCENA	Els mateixos + Alfio	A voi tutti salute! [Salut a tots!]	A l'arribada d'Alfio Turiddu li ofereix un got de vi i aquell refusa abruptament i es concerta un duel.	En fort contrast del fragment precedent ara dominen els sons lúgubres i les notes greus.
▶▶	Escena 11 FINAL (1...)	Turiddu i Lucia ÀRIA	Mamma, quel vino è generoso. [Mamma, aquest vi és generós]	Turiddu s'acomiada de la mare amb besades i li demana que si no tornés s'ocupi de Santuzza.	De primer els violins ressalten l'agitació del protagonista però aviat el to serà cada vegada més entre angoixat i líric.
▶▶	Escena 12 FINAL (...i 2)	Lucia, Santuzza + dones	Turiddu?! Che vuoi diré? [Turiddu! Què vols dir?]	Una dels desenllaços més breus de la història de l'òpera	Amb unes poques exclamacions i crits: típic llenguatge verista

GUIÓ, EN ESQUEMA, DE **I PAGLIACCI** (Tota ▶ ▶)

ACCÉS	Què	Qui	Fragment	Comentaris	Aspectes musicals
▶▶	PRELUDI	Orques- tra	Molt breu (poc més de mig minut) Presenta els temes musicals principals de l'obra: la festa de la gent, el dolor de Canio (amb la trompa), l'amor de Nedda i Silvio, l'amenaça de Canio (sinistra).		
▶▶▶	PRÒLEG ÀRIA	Tonio	Si può? ... Signore! Signori!... Scusatemi. [Es pot? Senyores i senyors, disculpeu-me]	Moment transcendent en què es formula la teoria de l'òpera verista: el seu manifest. Fet a teló baixat. Orquestra remarca les principal afirmacions.	S'inicia amb clarinet. Té 2 parts: la 1a amb protagonisme dels violins + fagot, oboè, flauta i flautí. La 2a (a partir de "E voi, piutosto"), més melòdica, amb arpes. La tradició ens ha acostumat a dos aguts per sobre del que diu la partitura: "al pari di voi" (la bemoll) i "Incomenciate"
▶▶	Escena 1 COR	COR	Eh ...! Son qua, ritornano [Ja estan aquí! Tomen!]	Se sent el so del bombo i la trompeta. A mesura que augmenta la gent l'orquestra va afegint instruments.	
▶▶	ARIETTA Escena i ÀRIA	Canio	Un grande spettacolo [Un gran espectacle a les <onze> de la nit] / Un tal gioco [amb mi que no juguï a un tal joc]	L'empresari-pallasso Canio fa callar els camperols tot repicant el bombo per tal d'anunciar l'espectacle. Adverteix que amb ell no es jugarà a festejar la seva dona	Canio comença amb una arietta i, després d'uns diàlegs, entra en l' ària i s'acomiada, després de frases del cor, amb un agut a "a veintitré ore" (Si natural)
▶▶▶	Escena 2 ÀRIA	Nedda (sola)	Qual fiamma avea nel guardo! [Quin foc tenia en la mirada!]	Ja sola Nedda comença comentant la por que li han fet les paraules intimidatòries del marit, però després gaudeix de la tarda.	Ària en dues parts: la 1a com recitada i la 2a, després d'un trinat d'ocells, una ballatella (espècie de dansa d'estructura ternària)
▶▶	ESCENA DUET amb ARIETTA	Nedda i Tonio	Sei là? Credea che te ne fossi andato! [Ets aquí?/ Son ben che difforme [Sé que sóc deforme i extrafet... però]	Escena que deriva a una ària i acaba amb un duet. Tonio implora patèticament amor (ària Son ben che difforme). És refusat amb crueltat (duet Che m'ami? Ha! Ha! Ha!). Ell promet venjar-se.	Tonio té una petita i expressiva ària "So ben che difforme". L'orquestra resseguirà molt bé la tensió del duet final.
▶▶	Escena 3 ESCENA- DUET	Nedda i Silvio	Nedda! / Silvio! A quest'ora ... che imprudenza! [A aquestes hores! Quina imprudència!]	Silvio, amant de Nedda acut a veure-la i li demana que fugi amb ell. Després de comentar el perill de la visita Nedda acaba acceptant fugir al dia següent.	Silvio apareixerà amb l'orquestra tocant el tema de l'amor de la parella.
▶▶	ÀRIES- DUET	Silvio	Decidi il mio destin [Nedda, decideix tu el meu destí] Non mi tentar! [No em tentis!]	Silvio demana Nedda de fugir junts. Ella en una petita ària, "Non mi tentar", diu que li fa por.	El duet d'amor es pot considerar la part més lírica de l'obra, amb dos fragments breus de lluïment de cada protagonista.
▶▶	Escena 4 ESCENA	Tonio Canio i Nedda	Cammina adagio e li sorprenderai! [Mou-te amb cura i els sorprendràs]	Mentre Silvio i Nedda s'acomiaden arriben furtivament Canio i Tonio. Canio exigeix a l'esposa el nom del galant. Beppe ho atura recordant l'inici de l'espectacle.	Ressorgeix el tema de l'amenaça. Fase de gran tensió que l'orquestra resseguix
▶▶▶	ÀRIA	Canio	Vesti la giubba e la faccia infarina [Et poses la vestimenta i t'enfarines la cara]	És un dels moments estel·lars. Canio constata el contrast entre el seu dolor i l'ofici de fer riure a la gent que li toca interpretar.	A més de la bellesa de l'ària (un adagio en mi menor) ens trobem amb la típica manera de cantar en el verisme: amb gemics, rialles, panteixos, ...
▶▶	INTER- MEZZO	Orquestra		Reitera els temes del pròleg. És el típic intermedi dels veristes	Amb predomini dels instruments de corda
▶	Escena 1 ESCENA	COR	Ohé! Ohé! Presto affrettiamoci [Ohé, Ohé, De pressa, afanyem-nos]	La gent va ocupant els seients en una certa confusió.	Passatge colorista i de caire costumista. Amb molt dinamisme
▶▶	Escena 2 La Commedia	Nedda (Colom- bina)	Pagliaccio, mio marito a tarda notte sol ritornerà [Pallasso, el meu marit no tornarà fins ben entrada la nit]	Entrem en la "representació" d'una funció <i>della commedia dell'arte</i> : és teatre dins el teatre. Els personatges fan com si cantessin a la manera antiga, <i>belcantista</i>	La música de l'obra teatral, amb una participació més reduïda d'instruments, té un estil arcaïtzant, amb aires propis del s. XVIII.
▶▶	ÀRIA	Beppe (Arlechino)	O Colombina, il tenero [Oh! Colombina, el tendre i fidel Arlequí està aquí]	Arlecchino (Beppe) canta una serenata, també de forma arcaïca, que ens recorda un minuet.	Es simula el so d'una mandolina amb el pizzicato dels violins.
▶▶▶	ÀRIA	Canio	No! Pagliaccio non son! [No, jo no sóc un Pallasso!]	A la primer apart de l'ària Canio recorda com va acollir Nedda quan estava desemparat; a la segona li retreu la ingratitude.	Ària en dues seccions: la primera més dramàtica, és reiterada per l'orquestra; la segona més lírica, va acompanyada per 3 arpes.
▶▶▶	ESCENA		Ebben! Se me giudichi [I bé! Si em jutges indigna de tu]	Amb els esdeveniments finals	Amb dominis dels crits i exclamacions.

ARGUMENT

I PAGLIACCI

CAVALLERIA RUSTICANA

Acte ÚNIC

(Un poble de Sicília un diumenge de Pasqua. A la plaça amb església –a la dreta- i una taverna –esquerra- regentada per mamma Lucia)

Abans que s'alci el teló sentim Tutiddu cantant el seu amor per Lola, per la qual estaria disposat a donar la vida. Quan el teló s'alça arriba Santuzza per preguntar a mamma Lucia on és el seu fill Turiddu, el seu xicot. La resposta que a comprar vi a Francofonte per a la festivitat no convenç la despitada noia que sap que han vist el seu promès rondar per la localitat. La noia diu que no pot entrar a la casa de Lucia perquè està excomunicada (s'entén que per la seva relació amorosa sense estar casada). El carreter Alfio, l'espòs de Lola, arriba envoltat de gent i fent petar el seu fuet i es dirigeix a beure vi a la taverna de mamma Lola. El nou arribat desmenteix també que Turiddu sigui fora perquè l'ha vist de bon matí prop de casa seva.

Dins l'església se senten els cants pasquals. Santuzza explica a Lucia que Turiddu havia estat nuvi de Lola però que quan el noi va anar a la mili Lola es casà amb el pròsper Alfio. Ara, gelosa que Turiddu hagi iniciat una nova relació, Lola l'ha seduït altre cop.

Davant l'església es trobaran sols Santuzza i Turiddu i ella li retreu les mentides, cosa que enfurisma el noi. La cosa es complica amb l'arribada de Lola que abans d'entrar a l'església es mostra desafiant davant de Santuzza. La tensió de la parella augmenta i ell entra a l'església [ell sí pot entrar sense excomunió!] tot fent caure Santuzza. Amb aquestes arriba Alfio i la noia, enfurismada li revela les infidelitats de Lola i Turiddu. L'agreguat marit assegura amb ràbia continguda que hi haurà sang abans no s'acabi el dia. Santuzza copsa ara la gravetat de la delació que ha fet per despit.

Sortint de l'església molts homes s'acosten a la taverna de Lucia. Turiddu fa compliments a Lola i proposa un brindis als assistents. Arribarà Alfio que refusa abruptament l'ofertament d'un got de Turridu i aquest, davant el desaire, desafia al carreter a duel amb el tradicional sistema sicilià de mossegar l'orella de l'adversari. Alfio el cita darrere els horts.

Turiddu va a acomiadar-se de la mare, li demana que el bes i li diu que, si no tornés, tingui cura de Santuzza, de manera que deduïm que la noia pot estar embarassada. Quan la mare s'alarmava el fill ho atribueix a l'efecte del vi (*quel vino è generoso*). Després de marxar Turiddu arriba neguitosa Santuzza. Els crits de diverses dones anunciarien la tragèdia que s'acaba de produir.

Cavalleria Rusticana (escena 5), Julià Pascual, 2018, per a l'AAOG

Acte I

(A les afores d'un poblet de Calàbria, a les tres d'un dia assolellat.)

Amb el teló encara abaixat Tonio, un còmic ressentit de la companyia que ha d'actuar surt per explicar al públic el que veurà i com ha de ser la veritable dramaturgia: **tot un manifest** artístic.

En mig de la gatzara dels mudats camperols arriba una companyia de còmics. El pallasso Canio, el director, anuncia la funció. Quan Nedda, l'esposa de Canio, baixa del carruatge Tonio fa gest d'ajudar-la però Canio, gelós, li etziba una plantofada i agafa ell a Nedda. Tonio murmura que es venjarà.

Nedda, l'actriu que fa de Colombina, i muller de Canio resta sola perquè els actors han marxat a la taverna. Comenta per a si mateixa, atemorida, les amenaçadores paraules del seu marit quan li han preguntat per la fidelitat de la muller. Tonio, l'actor, estrefat i ressentit, s'acosta a la dona fent-li proposicions que ella menysprea i, quan l'actor la vol besar, Nedda el pica a la cara amb un fuet. Tonio, ressentit murmura que es venjarà.

Ara arribarà el vilatà Silvio, l'amant de Nedda. Ella li retreu el moment indiscret de la visita però la parella acaba abraçada. L'home li demana que fugi amb ell. Nedda està temerosa però finalment accepta de fugir al dia següent. Tonio ha vist a la parella i avisa Canio amb el que arriba quan els enamorats s'acomoden. Canio increpa a Nedda que no vol dir el nom del seu visitant i finalment Beppe recorda al marit i empresari que s'apropa l'hora de la funció. Tonio el convenç que cal fer la representació i que l'amant provablement hi acudirà. L'acte acaba amb Canio preparant-se per actuar mentre brama "**Ridi Pagliaccio**" tot constatant que la gent espera que els faci riure quan ell està desolat.

Acte II

(És capvespre al mateix lloc. Hi ha muntat un teatret)

Després d'un apreciable intermezzo orquestral els espectadors arriben a l'improvitzat teatret. Nedda ven les entrades i avisa discretament Silvio que vagi amb compte. El públic s'impacienta per la tardança.

S'inicia la funció en la que Colombina (Nedda) comenta que espera el seu amant Arlecchino (Beppe). Apareixerà també Taddeo

(Tonio) que porta una bossa de queviures i aprofita per fer proposicions a Colombina. Serà Arlecchino qui farà fora al xascat Taddeo. La parella prepara el sopar preveient posar un narcòtic al marit per facilitar la fugida de l'esposa. Amb aquestes arriba el marit, en la vida real i en la ficció, Pagliacci (Canio) que pregunta a la dona pel nom del seu amant. Ella no el delata i la fúria de l'espòs va en augment. Alguns espectadors inclús comenten la versemblança de l'actuació. Ella l'acaba increpant: "Pallasso" i ell proclama "*No! Pagliaccio non son*". El públic s'ha anat alarmant però res impedeix que l'home, enfurimat, apunyali Nedda. En sortir Silvio per atendre a la moribunda rep també la seva punyalada. Davant d'un públic esfereït pel que ha contemplat Canio anuncia: "*la commedia è finita*".

Per a
saber-ne
més

Alier, Roger i altres. **I Pagliacci**. Barcelona: Orbis-Fabbri, 1991.
Carrascosa, Ángel i De las Heraas, M. Ángel [coord.]. **Cavalleria Rusticana. I Pagliacci**. Madrid: Teatro Real, 2007.
Heilbron, Marc. Pietro Mascagni. **Cavalleria Rusticana**. Barcelona: Empúries, 1992.
Olivares, Juan Carlos, **Cavalleria Rusticana – Pagliacci**. Barcelona: Liceu, 2011.

Comentaris: Joan Manel Barceló Sitjes, dels Amics de l'òpera de Girona. Maig 2018

associació
amics de l'òpera
de Girona